

УДК 339.166.5: 004

Назаренко К. В., викладач
Дніпропетровський університет імені
Альфреда Нобеля

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ПРОГРАМНИХ ПРОДУКТІВ «MICROSOFT»)

Назаренко К. В. Практичні аспекти захисту прав інтелектуальної власності в Україні (на прикладі програмних продуктів «Microsoft»). Проаналізовано проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні. Проведено маркетингове дослідження піратського використання програмного забезпечення. Надані пропозиції щодо захисту інтелектуальної власності програмних продуктів компанії «Microsoft» в Україні.

Назаренко Е. В. Практические аспекты защиты прав интеллектуальной собственности в Украине (на примере программных продуктов «Microsoft»). Проанализированы проблемы защиты интеллектуальной собственности в Украине. Проведено маркетинговое исследование пиратского использования программного обеспечения. Разработаны предложения по защите интеллектуальной собственности программных продуктов компании «Microsoft» в Украине.

Nazarenko K. Practical aspects of intellectual property rights in Ukraine (for example software «Microsoft»). The article analyzes the problems were of protecting intellectual property in Ukraine. Marketing research was conducted on the problem of piracy the software products. The author presents the proposals on intellectual property protection of software products «Microsoft» in Ukraine.

Постановка проблеми. У двадцять першому столітті місце і роль держав у світі визначають масштаби та глибина поширення цифрових технологій, комп'ютеризації та Інтернету. Прийдешню епоху називають ерою інформації або інформаційним суспільством. Сьогодні Україна є однією з провідних держав інтелектуальної творчості та входить у першу двадцятку за кількістю талановитих людей, поряд із такими країнами як США, Японія, Німеччина та Англія. Нажаль, склалась така ситуація, коли на території України за зовсім незначні кошти можна придбати піратські копії програмних продуктів багатьох відомих підприємств-розробників. Отже, необхідно приділяти увагу захисту результатів інтелектуальної діяльності тому, що інтелектуальна власність сприяє соціально-економічному розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній літературі існує чимало праць, присвячених вивченню різноманітних аспектів інтелектуальної власності. Теоретичні основи дослідження інтелектуальної власності закладено у працях Г. Беккера, Д. Белла, П. Друкера, Л. Едвінссона, Ф. Махлупа, М. Мелоуна, К. Свейбі, Т. Стюарта, У. Хадсона, Т. Шульца. Значний внесок у розробку теорії інтелектуальної власності здійснено вітчизняними та закордонними вченими. Дослідженню інтелектуальної власності присвячені публікації В. Базилевича, О. Бервено, О. Бутніка-Сіверського, В. Гейця, А. Гриценко, Г. Задорожного, П. Єщенка, О. Кендюхова, В. Мандибури, Ю. Ніколенка, В. Хрустальнової, А. Чухна та ін.

Мета статті – За результатами маркетингового дослідження щодо використання піратського ПЗ надати практичні аспекти та пропозиції щодо захисту інтелектуальної власності програмних продуктів компанії «Microsoft» в Україні.

Викладення основного матеріалу. Сьогодні проблема охорони інтелектуальної власності набула світового масштабу. На сьогодні в основному сформувалася глобальна система регулювання охорони інтелектуальної власності. За останні роки Україна значно

активізувала процес входження в світові структури, що регулюють інтелектуальну власність, та є учасницею 15 з 26 універсальних міжнародних конвенцій та договорів у цій сфері. Протягом останнього десятиліття в Україні відбувався інтенсивний процес становлення системи охорони інтелектуальної власності. Міжнародний Альянс інтелектуальної власності (International Intellectual Property Alliance) оцінює інтелектуальну власність як найбільш прибутковий сектор американської економіки (майже 5% ВВП) [2]. Ринок інтелектуальної власності США створює робочі місця для 4,3 млн. американців, що складає 3,24% робочих місць в країні. Низький рівень охорони інтелектуальної власності в країні є наслідком відтоку фахівців. Так, Україна, наприклад, втрачає програмістів, інженерів в області комп'ютерних технологій, через те що держава не в змозі захистити продукти їх діяльності.

Глобалізація економіки і розвиток високих технологій в багатьох країнах привели до зростання світового рівня піратства. Внаслідок глобалізації протягом останніх 20 років збільшився попит на інтернаціональні продукти інтелектуальної власності, які за умов існування високих технологій передаються у вигляді цифрових даних, що спрощує порядок їх відтворення (CD - в музичній індустрії, CD-ROM - в комп'ютерній, DVD - у світі розваг). Раніше, під час слабшого технологічного розвитку, піратська продукція характеризувалася низьким рівнем якості, тому споживач віддавав перевагу більш якісному товару. Сьогодні трапляється, що якість нелегального примірника CD не поступається оригіналу. Таким чином, удосконалення технології відтворення стало передумовою розповсюдження піратства. Так у США в 2001 році виробництво контрафактних примірників DVD в середньому зросла на 9%, а потужність такого виробництва в Азії - на 35% [3]. Досягнення у сфері високих технологій дозволяють «піратам» виробляти таку упаковку, яка може ввести в оману навіть досвідченого споживача. Досконале комп'ютерне забезпечення та техніка друку робить можливим відтворення торгових знаків, іноді якіснішими, ніж оригінали.

За даними досліджень проведених компанією IDC в 2008 році, рівень використання піратського програмного забезпечення в Україні становить 84%, що стосується неліцензійного програмного забезпечення компанії «Microsoft» в корпоративному сегменті, то показники досягають 54%, а серед приватних користувачів - 72%. Використання неліцензійних програм Microsoft Windows та Office у корпоративному сегменті розподіляється наступним чином: показник використання неліцензійних програм у малому бізнесі становить 66%, в середньому - 56% і у великому - 40%. Що стосується галузей корпоративного сегмента, то показник загального ставлення використання неліцензійного програмного забезпечення (ПЗ) до ліцензійного розподілений так: у виробництві - 51%, у фінансовому секторі - 53%, в сегменті транспорту та комунікацій - 56%, і найбільший показник - у роздробі, оптових продажах - 61% [4].

Неліцензійне програмне забезпечення найбільше користується популярністю у користувачів у віці 18-24 роки (73%), у віці 25-34 роки (70%), за 30 років (68%). За освітою респонденти, які підтвердили використання неліцензійного ПЗ, розподілені наступним чином: із середньою освітою - 76%, середньою спеціальною - 73% і вищою - 68%. Нелегальним ПЗ частіше користуються чоловіки - 77% і рідше жінки - 65%. Результати чергового моніторингу в торговельних точках із продажу персональних комп'ютерів (ПК), проведеного в лютому-березні 2008 року компанією «Microsoft Україна», свідчать про зниження на 11% (з 62 до 51%) кількості пропозицій неліцензійного програмного забезпечення в порівнянні з показниками листопада 2007 року. За даними досліджень, найбільші темпи падіння рівня піратства спостерігаються в Києві - з 57% до 38% та в Харкові - з 62% до 39%, на думку топ-менеджера «Microsoft Україна», це викликано перш за все тим, що в цих містах спостерігається значна концентрація великих роздрібних мереж, керівництво яких вживає активні дії з попередження фактів продажу комп'ютерної техніки з неліцензійним ПЗ [1]. За останні 8 місяців 2011 року за позовами компанії Microsoft було заведено 24 кримінальних справ

проти розповсюджувачів неліцензійного програмного забезпечення. Станом на квітень 2011 року, в провадженні судів України перебувало понад 70 справ, пов'язаних з порушенням авторських прав корпорації Microsoft. З них 50 - кримінальні та більше 20 господарські. За допомогою звернень до судів, за минулий рік компанія Microsoft домоглася відшкодування з боку «піратів» на загальну суму \$100 тис., хоча, обсяг ринку піратського ПЗ в Україні становить \$10 млн. [5].

Сьогоднішня молодь - це майбутні творці ігор, графічні дизайнери, письменники, виробники звукозаписів, видавці. Вони вже є активними споживачами таких продуктів, як музика, фільми, книги, програмне забезпечення та Інтернет. Забезпечення правильного розуміння молоддю інтелектуальної власності (ІВ) має найважливіше значення для формування стійкої культури ІВ у майбутніх поколінь. Базуючись на цій проблемі було проведено опитування для дослідження суспільної думки щодо проблеми піратства в сфері авторського права. Опитування проводилось шляхом анкетування серед студентів 2, 3 та 4 курсів різних спеціальностей Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Метод формування вибірки – випадкова вибірка, чисельність вибірки склала 56 чоловік.

За результатами дослідження виявлено, що 14,3% респондентів користуються ліцензійним ПЗ, в той час як 85,7% використовують піратські копії.

Серед ліцензійних програм переважають: антивіруси (11,36%), операційні системи та засоби розробки програм (по 9,1%). Меншим є використання мультимедійних програм, перекладачів, навігаційного ПЗ.

Щодо використання піратських (неліцензійних) копій перевага надається операційним системам (14,29%), антивірусним програмам (12,5%), іграм та розвагам (10,71%).

На питання, з якої причини більшість населення України використовує піратські копії ПЗ, а не ліцензійні, було запропоновано відповіді:

1. Піратська копія доступна і не вимагає подальшого оновлення за додаткову плату (42,9%)
2. Немає сенсу купувати ліцензійне ПЗ, якщо можна використовувати неліцензійні копії (21,43%)
3. Використання неліцензійних копій приватними особами не карається (25%)
4. Відношення населення до права інтелектуальної власності, тобто особливості менталітету (10,71%).

Узагальнення даних показало, що переважне використання піратського ПЗ насамперед пов'язано з тим, що неліцензійне ПЗ має невисоку вартість або взагалі безкоштовне. Майже 70% опитаних відмітили, що придбання ліцензійного ПЗ при наявному рівні доходу негативно відіб'ється на бюджеті сім'ї. Особливої уваги потребує додаткове вивчення особливостей менталітету споживачів ПЗ в контексті поваги до права інтелектуальної власності.

Згідно з дослідженнями компанії GfK Ukraine стабільна робота операційної системи і офісного пакету є вирішальним фактором для користувачів комп'ютерів в Україні при виборі між ліцензійним і неліцензійним програмним забезпеченням. Було проведено опитування щодо «Ставлення населення до комп'ютерного піратства і ліцензійних продуктів Microsoft», яке охопило 700 користувачів комп'ютерів в 7 містах України (Запоріжжі, Одесі, Донецьку, Львові, Харкові, Дніпропетровську і Києві). Результати дослідження оприлюднені спільно з компанією «Microsoft Україна» в День чесною гри, який відзначається у всьому світі 17 листопада 2011 року. Респонденти поставили стабільність роботи операційної системи на перше місце серед найважливіших чинників при виборі ПЗ (61,4 балів за шкалою від 0 до 100). Вартість – на другому місці (56,8 балів), а захищеність від вірусів (50,5 балів) – на третьому місці серед основних чинників при виборі програмного забезпечення [5].

При цьому 72% користувачів комп'ютерів в Україні готові придбати ліцензійне програмне забезпечення. Серед основних причин такого вибору українці відзначили надійність і стабільність роботи ліцензійного програмного забезпечення, бажання отримувати оновлення та технічну підтримку, небажання порушувати закон, а також безпеку і високу якість. Більшість респондентів знають, як найвигідніше купити ліцензійне ПЗ: 64% зазначили, що це придбання комп'ютера з встановленою операційною системою. Ще 42% вважають, що вигідно придбати ПЗ можна в спеціалізованих комп'ютерних магазинах і великих роздрібних мережах, які торгують електронікою та побутовою технікою. Однак придбати ліцензійне не завжди можливо: користувачі досі стикаються з несумлінною пропозицією в роздрібній мережі. За підсумками програми «Таємний покупець», яку щоквартально проводить «Microsoft Україна», 25% продавців у роздрібних мережах пропонують покупцям придбати піратське ПЗ або продають комп'ютери з уже встановленими піратськими програмами. У порівнянні з червнем 2011 року, загальний рівень «піратства» в точках продажів станом на вересень 2011 року виріс на 7 пунктів до 25%. Найвищий рівень пропозиції неліцензійного ПЗ – у Кривому Розі (40%), Одесі (36%) та Луганську (27%) [5].

Автором сформульовані пропозиції щодо поліпшення ситуації з охорони інтелектуальної власності в Україні, в наступному вигляді:

1. Встановлення на ринку об'єктів інтелектуальної власності правового паритету між продавцями і покупцями, що призведе до зростання якості, надійності і безпеки продуктів, зниження цін на них, а також до необхідності несення виробниками ПЗ гарантійних зобов'язань. Таким чином, будуть усунені стимули розвитку тіньового ринку.

2. Використання для боротьби з «піратством» стандартних механізмів протидії виробництву контрафактної продукції на інших ринках (наприклад, посилення заходів з контролю реалізації аудіо-, відеопродукції, комп'ютерних інформаційних носіїв шляхом здійснення розвізної та розносної торгівлі, в тому числі з рук, лотків і наметів, включаючи територію ринків, вокзалів, а також у вестибюлях метрополітену).

3. Введення режиму міжнародної цінової диференціації, що залежить від рівня життя в країні-імпортері.

4. Стимулювання розробників програмного забезпечення з використанням засобів програмування MS Office шляхом встановлення гнучкої цінової політики розповсюдження ліцензійного забезпечення.

5. Створення компанією «Microsoft Україна» консультаційних пунктів для користувачів ПЗ, що дозволяють отримати наступні види консультаційних послуг:

- підбір відповідних (в тому числі безкоштовних) коштів інвентаризації ПЗ, тобто кошти, які допомагають визначити і регулярно відстежувати, яке ПЗ стоїть на комп'ютерах в організації;
- професійний аналіз ліцензій, зіставлення купленого з використовуваним;
- консультації по ліцензуванню відсутнього ПЗ;
- консультації по складанню базові інструкції, регламенти і правила управління ліцензіями та користування ПЗ для даної компанії;
- рекомендації з підтримки ПЗ в порядку.

6. Регулювання стихійного сьогодні ринку об'єктів ІВ за допомогою механізмів стандартизації та сертифікації програмних продуктів та ліцензування торгівлі об'єктами ІВ. У цьому зв'язку доцільно запровадити:

- вдосконалення галузевої політики стандартизації та сертифікації інформаційних технологій, що забезпечують ефективність процесу навчання і якість освіти;
- розвиток регіональної мережі випробувальних лабораторій і Органів сертифікації з акредитацією та ліцензуванням їх діяльності в існуючих системах сертифікації, а також організація Регіональних навчально-наукових центрів, орієнтованих на діяльність у галузі стандартизації, сертифікації та консультаційних послуг;
- акредитацію навчальних центрів для підготовки експертів в галузі сертифікації;

- розвиток матеріальної бази, включаючи програмно-апаратні комплекси для проведення випробування і сертифікації основних засобів інформаційних технологій;
- моніторинг для проведення тестових випробувань та ведення галузевого реєстру сертифікованих засобів інформаційних технологій, включаючи ведення розподілених баз даних на Web-серверах і організацію роботи в режимі віртуальної корпорації;
- привернення уваги науково-педагогічної громадськості до проблем сертифікації шляхом проведення виставок, конференцій, круглих столів, наукових публікацій та інше.

7. Регулярне проведення оцінки привабливості тіншового розповсюдження об'єктів ІВ. Це дозволить оцінювати стан тіншового ринку та ефективність прийнятих контрзаходів, як на мікро-, так і на макрорівні.

8. Удосконалення нормативної бази з патентування програмних продуктів.

Висновки.

1. Серед проблем охорони інтелектуальної власності в Україні найгострішими є охорона комп'ютерних програм і баз даних.

2. За результатами проведеного дослідження виявлено, що 85,7% респондентів користуються піратським ПЗ, що пов'язано з невисокою вартістю або безкоштовністю, відсутністю покарання, а також особливостями менталітету щодо права інтелектуальної власності.

3. Дослідження користувачів ліцензійного ПЗ показало, що фактор ціни не є вирішальним при виборі програмного забезпечення, а попит на операційну систему є нееластичним. Для користувачів комп'ютерів важливіші якість та надійність операційної системи. Для користувачів комп'ютерів важливіші якість та надійність операційної системи.

4. Необхідним є створення в Україні цілісної системи забезпечення охорони права інтелектуальної власності, зокрема на програмні продукти. Запропоновані заходи поєднують: усунення стимули розвитку тіншового ринку; стандартні методи боротьби з контрафактною продукцією; створення «Microsoft Україна» консультаційних пунктів для користувачів ПЗ; виховання у користувачів ПЗ системного підходу до власної інформаційної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Сіденко В. Охорона інтелектуальної власності в Україні: проблеми й розв'язання / Дзеркало тижня №43, 2001.
2. Stephen E. Siwek. Copyright Industries in the U.S. Economy: The 2000 Report, prepared for the International Intellectual Property Alliance by of Economists, Inc., 2000.
3. Motion Picture Association of America. Trade Barriers Report, 2002.
4. Кутик М. Объем рынка пиратского ПО в Украине составляет \$10 млн. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ain.ua/2011/11/17/65279>
5. Віртуальний прес-центр «Майкрософт Україна». Новини зі світу Microsoft — журналістам та блогерам. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://microsoftua.wordpress.com/>

Ключові слова: інформаційне суспільство, захист прав інтелектуальної власності, ліцензійне програмне забезпечення, проблеми «піратства» в сфері авторського права.

Ключевые слова: информационное общество, защита прав интеллектуальной собственности, лицензионное программное обеспечение, проблемы пиратства в сфере авторского права.

Keywords: information society, protection of intellectual property, licensed software, the problem of piracy in the area of copyright.